

Ю.О. Домбровський
Національний університет “Львівська політехніка”

МИКОЛА ДАШКЕВИЧ ЯК МЕДІЄВИСТ

© Домбровський Ю.О., 2002

Найвидатнішим дослідником середньовічних романських літератур початку ХХ ст. на Україні був професор Київського університету Св. Володимира М. Дашкевич.

Викладено погляди вченого на французький феодальний епос, акцентовано те, що М. Дашкевич стояв на позиціях поміркованого компаративізму. Зазначено, що у питаннях походження французького епосу М. Дашкевич приписує надто велике значення епосу германському. Учений проводить також паралелі між “Піснею про Роланда” та “Словом о полку Ігоревім”.

Investigateur le plus eminent des littératures romaines du debut du 20-e siecle en Ukraine etait le professeur de l'Universite de Kyiv St. Volodymyr M. Dachkievycz.

On a enonce les vues du savant sur la poésie epique française, on accentue que M. Dachkievycz s'en tenait le comparatisme moderne. Soulignant des origines de la poésie epique française M. Dachkievycz accorde une trop grande attention a la poesie epiques germanique. Le savant tire aussi une parallèle entre La Chanson de Rolland et Dit de la Bande d'Igor.

Центром вивчення середньовічних романських літератур на Україні став на початку ХХ ст. Київський університет ім. Св. Володимира. І вивчення це набрало ознак серйозності тоді, коли кафедру історії світової літератури очолив професор М.Дашкевич, з 1907 р. член Імператорської академії наук, який приділив багато уваги старофранцузькій рицарській літературі.

М.Дашкевич, вихованець Київського університету, надзвичайно широко ерудований вчений, крім західноєвропейських літератур, вивчав також російський епос, українські думи, українську літературу ХІХ ст., творчість Пушкіна та Гоголя. Особливо багато уваги приділяв він розвитку і теоретичним питанням епосу. До самого кінця життя М. Дашкевич читав такі курси, як історія епосу, історія кельтських літератур і рицарської епіки, теорія епосу, огляд середньовічних літератур Заходу і деякі інші*. Курси, які читав М.Дашкевич, як пише його учень проф. І.Шаровольський, користувалися широкою популярністю серед студентів [5, с. 76]. Крім того, М. Дашкевич вів семінарські заняття з старофранцузької та старопровансальської мов з читанням та поясненням текстів, серед яких серйозне місце займала “Пісня про Роланда”. У своїх працях з французької літератури середніх віків М. Дашкевич приділив багато уваги феодальному епосу.

М. Дашкевич поділяв погляди А. Веселовського на народні джерела епічної поезії і часто посилався на його праці. У питанні про походження епосу М. Дашкевич йшов за теоріями історичної школи [4, с. 270], підкреслюючи історичну основу та значення побутового та історичного фону епічних поем. З таких позицій вчений висвітлив проблеми виникнення і розвитку французького феодально-рицарського епосу.

Погляди М. Дашкевича на французький феодальний епос і, зокрема, на “Пісню про Роланда”, широко викладені в першій частині його праці про кельтський епос в романах

* Дані почерпнуті з відповідних видань випусків “Университетских ведомостей”.

артурівського циклу, надрукованої частково в “Університетских известиях”, а пізніше доповнені та видані окремою книгою [1]. У центрі уваги автора перебуває питання про виникнення, характер і розвиток лицарського роману.

Правильно відзначаючи наступність між феодальним епосом та лицарським романом, М. Дашкевич більше акцентує риси, що споріднюють їх, ніж ті, що різнять. Феодальний епос та лицарський роман розглядаються як два етапи єдиного історико-літературного процесу, що відповідає двом етапам розвитку лицарського стану, але враховується при цьому майже винятково його культурний та абстрактно-моральний рівень. Порівняння в такій площині епосу та роману зумовлює недооцінку першого.

М. Дашкевич стояв на позиціях поміркованого компаративізму. Французький епос він вважає деякою мірою продовженням древнього германського і тому весь час проводить паралелі з германськими літературами, так що розділ про французький середньовічний епос перетворюється у нього в історико-порівняльне дослідження, насичене деякими конкретними фактами і порівняннями, проте позбавлене характерних рис саме французького епосу, тому що автор переносить на нього деякі риси і характеристики персонажів, властиві германському та пізнішому німецькому епосу.

В оцінці характеру та ідейних спрямувань Роланда М. Дашкевич непослідовний. Правильно відмічаючи, що “спрямування Роланда були зумовлені ширшим круговидом, ніж помисли Зігфріда” [1, с. 35] він ставить Роланда в морально-етичному плані нижче лицарів артурівського циклу. Недоречний закид Роланду про те, що в протилежність кращим представникам лицарського роману він “не був цілком свідомим християнином, . . . не ставив собі вищої релігійної мети ніж боротьба проти поган”, тоді як багато лицарів із романів круглого столу “стояли на рівні вищих духовних прагнень свого часу” [1, с. 36]. Порівнянно з персонажами лицарського роману герої *chansons de geste* характеризуються як “грубі і горді барони, що думають лише про відстоювання своєї чести, про помсту ворогові” [1, с. 15]. До таких баронів автор причислює не тільки Роланда, але й самого Карла Великого [1, с. 15], поділяючи, очевидно, в даному випадку думку деяких французьких літературознавців XIX ст. (Ф.Брюнетьер, Г.Лансон) і все ж перебільшуючи примітивізм та грубість Роланда, автор відзначає і позитивні риси його характеру: васальну вірність, патріотизм, мужність, відданість товаришу та інші загальноприйняті його гідності. Називаючи Карла Великого та його васалів “грубими варварами”, автор одночасно відзначає, що “видатні особистості каролінгського циклу оточені ореолом величчя і святості” [1, с. 8]. Позірна непослідовність у характеристиці Карла Великого і Роланда викликана тим, що автор, незважаючи на хронологічну диференціацію, орієнтується не тільки на найдавніші списки “Пісні”, але й на пізніші переробки, а також на поеми інших циклів, у яких Карл Великий та інші епічні персонажі зображені далеко не в такому привабливому світлі, як у “Пісні”.

“Пісня” розглядається швидше як виключний, ніж типовий твір французького феодального епосу і така оцінка не поєдинча [6, с. 267]. М. Дашкевич вірно підкреслює незначні розбіжності в ідейній спрямованості між древньогерманським і пізнішим, власне німецьким феодальним епосом, з однієї сторони, і французьким – з іншої. Причину цих розбіжностей вчений обгрунтовано вбачає в генетично-хронологічному аспекті, вказуючи, що германський та німецький феодальний епос гніздиться в древнішій, подекуди ще легендарній історії, що в них невиразно відбиті події часів великого переселення народів, легенди і вірування, поганської древньогерманської міфології, схожих на які вже нема у французькому епосі, який оспівує пізнішу історичну подію.

Ще на дві суттєві різниці звертає увагу автор. Він зазначає, що літературне оформлення навіть найстаріших французьких поем проходило в період становлення французької національності, і тому в них, в т. ч. і в “Пісні”, виражені зароджувана національна свідомість, почуття національної спільності, які надихали Карла Великого і його васалів на боротьбу з ворогами Франції, котра очолила християнський світ, тоді як в германському епосі оспівуються племенні та особисті суперечки, звеличуються, поряд з військовими доблестями, жорстокість та мстивість. Французький епос, зазначає автор, проникнутий духом католицького християнства, хай і примітивного, морально спрощеного, але войовничого, здатного надихнути на героїчні подвиги і самопожертву в ім’я високої мети; а в германському епосі цей дух або не відчувається, або, як у пізніших творах, напр., “Пісня про Нібелунгів”, поверховий, проте впливає на психіку і поступки героїв.

М. Дашкевич цікавиться походженням французького феодального епосу. В цьому питанні на той час неподільно панували погляди, що корінилися в теорії кантилен. М. Дашкевич поділяє думку про існування меровінгського епосу і, слідом за Гастоном Парісом, приписує германському елементу виключне значення у формуванні французького феодального епосу. Називаючи французький епос по відношенню до германського “вторинним”, він пише, перефразовуючи відому формулу Г. Паріса: “Германський дух в романській формі” [8, с. 78] і Л. Готьє: “Французькі епопеї в основному германського походження і германського характеру” [7, с. 37], що “французька епіка справедливо вважається творінням германського духу” [1, с. 9]. Проте, можливо, автор мав на увазі лише початкову стадію формування французького епосу, оскільки тут же стверджує, що французький епос виріс на французькому ґрунті, на історичній основі і був у більшій частині свого змісту національним” [1, с. 9].

М. Дашкевич признає також наявність книжних елементів у “Пісні про Роланда”, тому що за його словами, в XI ст. почалося злиття вчености, книжної стихії та уривків античної освічености з народністю [1, с. 4], але вважає їх роль в “Пісні” незначною. Оскільки вивчення феодального епосу є лише вступом до основної частини книги Дашкевича – рицарського роману, багато актуальних для “Пісні про Роланда” питань не розглядаються, зате непропорційно багато уваги надається жіночим образам і ролі жінок. Про Альду автор говорить те ж, що й інші вчені, тому що її роль в поемі незначна, а психологія нескладна. Але вслід за німецькими вченими, на яких він посилається і які дуже перебільшують роль германських елементів у французькому епосі, автор указує на загальні риси Альди і багатьох інших жіночих образів германського епосу [1, с. 11]. Жінки *chansons de geste*, пише автор, – повністю нагадують жінок германського епосу [1, с. 14], з чим без суттєвих застережень згодитися важко. Автор пише, що і любов, якою вона зображена у французьких епічних поемах, розкривається у первісному вигляді, цілком проста, часто зовсім матеріальна” [1, с. 14]. У своїй характеристиці жіночих образів у *chansons de geste* М. Дашкевич посилається на цілком авторитетні дослідження. Проте нам здається, що вчений допустив деяку необачність, приймаючи *chansons de geste* за єдине ціле і переносючи на епос риси, характерні для пізніх поем, які наближаються до куртуазного та авантюрного роману. Ясно, що у величезній кількості епічних поем, що створювалися упродовж чотирьох століть (XI – XIV), були різні типи жінок, та і сам тип еволюціонував.

Про “Пісню про Роланда” зустрічається згадка і в інших творах М. Дашкевича. Зокрема, в статті “Рицарство на Русі в житті і поезії”, автор, як і багато інших учених, порівнюють “Слово о Полку Ігоревім” з “Піснею про Роланда”, виявляючи схильність до перебільшення західного впливу на український епічний твір [3, с. 236]. М. Дашкевич пише: “Слово о Полку Ігоревім” може бути визнане частково і кращим прикладом західноєвро-

пейського впливу. Це якби наша “Пісня про Роланда”, але пісня більш живописна і поетична. Словом, ми стали на той шабель рицарскості, прямим виразом якої є “Пісня про Роланда” [2, с. 21 – 22]. Слід відзначити, що М. Дашкевич бачить перевагу “Слова” над “Піснею про Роланда” також і в тім, що в “Слові” суспільне становище і роль жінки значніша, ніж у французькій поемі.

Отже, незважаючи на деякі упущення, деякі неправильні міркування, що витікають з недостатньо критичного використання компаративного методу, праці М. Дашкевича є одним з найбільш обставних досліджень французького феодального епосу та “Пісні про Роланда” в українському літературознавстві.

1. Дашкевич Н.П. *Романтика круглого стола в литературах и жизни Запада: Историко-литературные очерки.* – К., 1890. – 340 с. 2. Дашкевич Н.П. *Рыцарство на Руси в жизни и поэзии.* – Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. – К., 1901, кн. XV. – С. 129 – 150, 1902; кн. XVI, с. 1 – 23 – (Вып. IV, отд. II). 3. *Історія Київського університету. 1939 – 1959: До 125-річчя з дня існування.* – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1959. – 629 с. 4. Сперанский М.Н., Дашкевич Н.П. – *Известия отд. Русского языка и словесности. Императорский А.Н.* – Спб., 1908. Т. XIII, кн. 2, с. 271 – 273. 5. Шаровольский И.В., Дашкевич Н.П. *как ученый и преподаватель.* – Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. – К., 1908, кн. XX, отд. 2, с. 69 – 76. – (Вып. III). 6. Duchinska S. *Piesn o Rolandzie.* – Warszawa: PWN, 1979. – 277 s. 7. Gaufier L. *Ies Epoquees francaises.* – 2 -e ed. – Paris: Imprimerie de E. Martinet, 1878. – Vol. I – XII. – 561 p. 8. Paris G. *La poesie du Moyen age: Leçons et lectures.* – Paris: Hachette, 1885, 1-re serie – XIV. – 258 p.

І.П. Карий

Національний університет “Львівська політехніка”

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОЛЬКЛОРИЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ

© Карий І.П., 2002

Висвітлені актуальні проблеми взаємодії художньої літератури і фольклору на прикладах самобутньої поетичної творчості Івана Драча, Ліни Костенко, Дмитра Павличка, Миколи Вінграновського, Ірини Жиленко, Романа Лубківського. Аналіз їх поезій дає змогу дійти висновку, що фольклор як феномен народної культури відкрив поетам безмежні можливості проникнення в духовне життя народу, став щедрою скарбницею образно-стильового та ідейно-тематичного збагачення індивідуальної художньої творчості, сприяв становленню їхнього неповторного таланту.

The scientific research reveals a topical issue of the interaction of fiction and folk literary creations on the material of poetic works by Ivan Drach, Lina Kostenko, Dmitro Puvlichko, Mikola Vinhranovskyy, Irina Zchilenko, Roman Lubkivskyy. The analysis of their poetry leads to the conclusion that folk literature as a phenomenon of folk culture has a great deal to offer to the poets and namely, unlimited possibilities of penetration into the spiritual life of the people. Folk literature is proved to be a generous source of enrichment of individual artistic creations with stylistic means, ideas, themes and to facilitate the development of the unique poetic talents.

Немає потреби доводити, що для літератури завжди було життєво необхідним звернення до фольклору. Взаємовпливи індивідуальної і колективної творчості розгляда-